

Ә, ошнам, ичим тўла хасрат, сиз сўраманг, мен айтмай. Суриштираман десангиз, калаванинг учи кирк йилнинг нари-берисига бориб такалади. Ўшанда мен ўн тўртга кирган етим бола эдим. Отам хам, онам хам хаётдан бемаврид кетдилар. Онамни-ку, хасталик кулатди. Аммо отам хали-бери хаётдан умид узадиган эмасди, уни кўшнимизнинг хўкизи сузиб ўлдирди. Мен бувам билан бувимнинг карамогида колдим. Бувимнинг ўнг кўллари ишламай кўйиб, уй юмушларини бажаришга кийналгач, бувам мени уйлантиришга қарор қилдилар. Мендан: “Уйланасанми?”-деб сўраб хам ўтиришмади. У пайтда сенинг рози-ризолигинг билан хисоблашишмасди, кексаларнинг ўзлари ишни пишитиб кўя қолишарди. Бир куни тасодифан чол-кампирининг маслахатларини эшитиб колдим бувамнинг бу ахди катъий эканини англадим. Бувим аввалига “хали ёш”, деб эътироз билдирдилар. Бирок бувам: “Ёшлиги қолибдими, овози раста бўлганини сезмаяпсанми? Юлдузига тўгри келадиган киз топиш керак”, деб гапни қалта қилдилар.

Мен йигит кишининг нима максатда уйланишини тузукрок билмасам-да, қандай киз топишар экан, деб кизиқиб юрдим. Бир куни яйловдан келсам, уйимизда фақат узун бўйи билан эмас, хунари билан хам кишлокка беш кўлдек маълум бўлган, белбогига хамиша қайчи осиб юрадиган тикувчи ўтирибди.

-Рамадон, бўтам, амакинг сенга чолвор тикиб бериш учун келибди. Рангли чолвор қиясанми ёки одмисиданми?-деб сўрадилар бувам..

Шундан бўлак мендан ҳеч нимани сўрашмади. Хатто фотиха қилишда хам, тўйда хам менинг истагим билан мутлако кизиқишмади. Тикувчи чоршанба куни келган эди, пайшанбада рангли чолвор тайёр бўлди. Жума куни эса тўй бошланди. Ногоралар чалинди. Дошқозондаги шўрва бикирлаб қайнайди. Мен эса “Келин қим экан?” деган хаёлда гарангман. Охири чидамасдан бувимдан сўрадим.

-Келин бу кишлоклик эмас, тогдан,- бувим шундай деб гапни қалта қилдилар-да, ўз юмушлари билан овора бўлдилар. Мен эсам “Келин ёшми, ўзи қанақа?” деб сўрашга уялдим. Хаммаси окшомда аён бўлди. Мулла никоҳ ўқигач, келин билан ёлғиз қолдик. Ха, айтмоқчи, унга қадар бувам мени бир четга тортиб, узок чайналдилар.

-Сен ёш бола эмассан,-дедилар,-сен энди эрқаксан! Хақиқий эрқаклигингни шу кеч исбот қил. Тушундингми? У ер-бу ерини тимдалаб бўлса хам... Йўқса, кишлокдагилар олдида уятга қоламиз.

Бувимнинг нима деяётганларига тушунмай туравердим. Шундан кейин аччиқланиб, менга хамма гапни лўнда-лўнда қилиб тушунтириб бердилар.

Келин билан ёлғиз қолгач, ярим соатча қимирламай жим ўтирдим. Гапирай десам, хаёлимга дурустрок сўз қелмайди. Бошига ташланган рўмолни кўтарай дейману журъат қилолмайман. Ниҳоят, унинг ўзи юзини очди. Мен уни қари хотин, десам, ўзим тенги ёш қизалок экан. Оппоккина, кўзлари кўм-кўк, киприқлари узун-узун. Худди қапалакка ўхшаган нозик бу қизга анграйганча қараб қолибман. У бирдан қулиб юборди-да:

-Уяляпсанми?-деб сўради.

-Ха... Озгина...

-Нимадан уяласан? Чолворинг жуда қиройли экан. Белбогинг хам. Бизбизак ўйнамаймизми?

Мен “ха” ёки “йўқ” дейишга улгурмасимдан у белбогимдан ушлаб тортди. Дам у чир-чир айланади, дам мен. Шу зайлда хўроз қичқургунча ўйнабмиз. Бирдан бувимнинг гаплари

эсимга тушиб, ўйланиб колдим. “Хозир тонг ёришади. Кейин келиб сўрашади”. У хаёлга ботганимни сезган экан, сабабини суриштирди. Мен бор гапни яширмай, унга айтдим. -Шуни ўйлаб, ташвишланиб ўтирибсанми?- у шундай деб нимадир килган эди, бурнидан кон келди. Бу конни кимларга кўрсатишди, кейин нима килишди, билмайман. Бўлган гап шуки, тўйдан сўнг биз Силвина билан тотув яшай бошладик. Унинг номи энди “хотин” бўлгани билан, аслида киз бола эди. Мен Силвинани тобора каттикрок яхши кўра бошладим. Юрагимнинг ришталари унга тинмай чирмашаверди. Окибатда эса ришталарга кўшиб юрагимни ҳам илдиз-пилдизи билан сугуриб олишлари мумкинлигини билмабман.

Хаётимиз сокин оккан сув каби эди. Лекин бу сувнинг остида орзуларимизни чилпарчин килувчи қоялар борлигини пайкамабмиз. Силвина хамиша уй юмушлари билан банд бўларди. Бувимга қарарди, даладан қайтишимизга овқат тайёрлаб турарди. Уйимиз чиннидек тоза. Ховлини гулларга кўмиб ташлади. У чаккон, нозик дидли, озода киз эди. Хар куни олтинранг сочларини тараб, ўрарди. Сал наридан карасангиз, сочи сарик эмас, кизилга ўхшаб товланади. Янада узокроқдан қаралса, соч эмас – тилланинг ўзи! Менинг махлиё бўлиб турганимни пайкаган бувам дархол томоқларини кириб, огохлантириб кўярдилар.

-Кани, Рамадон, эчкилар очдан ўлмасин тагин. Хайда!

Шу эчкилар ҳам баъзан жонга тегарди. Эрталабдан кечгача бошларини ўтдан кўтаришмайди. Эчки зоти жуссаси кичкина бўлгани билан дунёнинг бор ўтини еса ҳам тўймаса керак. Мен жониворларни ўтлоққа кўйиб юбораманда яна ширин хаёлга берилиб, Силвинамни ўйлайман. Тезроқ кош қорая колса-ю, уйга қайтсам. Аммо қуёш аксига олиб қок тепамда туриб олади. Ётогига энай демайди. Бир сакраб кўлимдаги таёк билан уни туртиб юборгим келади. Баъзан эса туртиб ерга тушириб, кўмиб кўйишни ўйлайман. Фақат тун бўлса-ю, тонг сира отмаса дейман. Менга қолса Силвинамнинг ёнида ётаверсам, сочларини силасам... Мен унга Филибадаги катта бозорга борганимизда албатта катта тарок олиб келаман, деб ваъда қилгандим. Бирок, ваъдамни бажаролмай, доғда колдим.

Бир куни бувам билан пичан ўримига бордик. Уйга шошилиб, соғиниб қайтсамки, келин йўк! Уй хувиллаб турибди. Силвинани акалари зўрлаб олиб кетишганмиш. Бувим бечора ночорликдан кўз ёши окизиб қолаверибдилар.

Коним қайнаб кетди. Пичокнинг дастасини махкам ушлаганимни сезган бувам кўлимни тутиб: “Арконни бер!”-деб бақирдилар. Бувим эса дархол буйрукни бажо келтирдилар. Бувам мени дарахтга махкам боғлаб қўйдилар.

-Эсингни ема, бола! Сен менга тириклайин кераксан. Мен эварамнинг овозини эшитишни истайман. Хасан Дурвишев наслининг тугашига йўл қўймайман! Аввал ўзингдан зурриёт колдир, ана ундан кейин билган ишингни қилавер.

Бувам шундай дедилару эшакка миғиб тоғ орти томон йўл олдилар. Сал нари борғач, ўгирилдилар-да, бувимга қараб бақирдилар:

-Дурвишевнинг наслини асра! Агар ечиб юборсанг, қаллангни оламан!

Бувим чолларининг феълларини билганлари учун бу буйрукни сўзсиз адо этдилар. Хар қанча ялиниб, ёлворсам ҳам ечмадилар. Юрагим тошиб, ёрилиб кетаётган бўлса-да, бувамнинг қайтишларини кутишдан ўзга чорам йўк эди. Силвинамнинг акаларига инсоф бер, деб Худога илтижолар қилдим. Эрталабгача банди холида турдим. Тонгда бувам келдилар. Эшак тез юрганидан оғзи кўпириб кетибди. Йўлни қисқарок олиш мақсадида тиканзорни тик қесиш ўтишган шекилли, бувамнинг қийимлари титилибди. Бувам

саломимга алик хам олмасдан индамай якинлашиб мени ечиб олдилар-да, уйга киритиб, эшикни тамбалаб кўйдилар. Чол-камбир кўшни хонага киришди. Бу икки хонани юпкагина девор ажратиб турарди. Юкорирокда латта тикиб кўйилган туйнук оркали уларнинг гапларини бемалол эшитиш мумкин эди.

-Келиндан ажрабмиз!-дедилар бувам хоргин товушда.-Бехаё акалари унинг хали хам киз эканини билиб қолиб, Руфатга икки эчки эвазига сотишибди.

-Энди нима бўлади?

-Нима бўларди... Руфатга кўшиб кўйишади.

-Хеч иложи йўқмикин?

-Канаканги илож?! Бегонадан бўлган болани корнига жойлаган келинни бошимга урамани? Дурвишевларнинг кони шу топгача бузилмаган, бундан кейин хам бузилмайди!

-Энди нима киламиз бўлмаса?

-Нима килишни ўзим биламан. Руфат бу дунёга келганига хали пушаймонлар ейди. Кўшотарни нак огзидан кўяман. Лекин хозир унга тега олмайман. Майли, кайфини суриб юра турсин, чидайман. Аввал Рамадонни уйлаб, боласининг овозини эшитай, кейин... Бу гапларни эшитиб, тошдек котиб колдим. Кун ёйилгач, бувам муллани бошлаб келдилар. Куръонни ўртага кўйиб, мени "сўкишмайман, муштлашмайман, ўзимни дарёга ташламайман, жонимга касд килмайман", деб касам ичдиришди. Бола кўрганамдан кейингина бу касам кучдан кетар экан.

Шу йўсинда ихтиёримни жиловлаб кўйишди. Хамма дардимни ичимга ютавердим. Юрагим игналар санчилавериб илма-тешик бўлиб кетгандай туюларди. Силвинанинг кишлокка кайтганини эшитгач, дод деб юборай дедим. Руфат девор-дармиён кўшнимиз эди. Аммо Силвинанинг кайтганини хеч ким кўрмаганди. Бир ойгача у хатто ховлисига хам чикмади. Кейинчалик воқеа ойдинлаша бошлади.

Силвина менга тегиб, ховлида уй юмушларини бажариб юрган кезлари Руфат уни бир кўргану ошику бекарор бўлиб колган экан. Девордан кўз илгамас туйнукча очиб, уни ўгринча кузатиб ўтирар экан. Руфат мендан етти ёш катта эди. Аммо на ўтин тергани борарди, на далага чикиб ишларди, на кассоб отасига кўмаклашарди. Турган-битгани гирт танбал, такасалтанг эди. Уларнинг иккита эчкиси бўларди, икковининг бўйнига хам кўнгирок осилган эди. Силвинанинг Ражаб ва Умар деган чўпон акалари ана шунака эчки учун ўзларини томдан ташлайдиганлар тоифасидан эди. Руфат уларнинг ана шу ожизликларидан фойдаланибди. Ражаб билан Умар шу эчкиларга харидор бўлишганида у номард бунинг эвазига Силвинани сўрабди. Сингилларининг хали хам киз эканини билиб қолишгач, улар Руфатнинг шартига кўнишибди.

Мен Силвинани жуда-жуда кўргим келарди. Лекин вахший Руфат хотинини сира уйдан чиқармас эди. Ўйлаб-ўйлаб чорасини топдим: кош қорайиши билан томга чикиб, мўрини паналаб, Руфатнинг деразасига қараб ётдим. Унинг деразаси жуда кичкина эди. Бирок, ичкарида чирок ёкилгач, кўзим баъзи нарсаларни илғади. Юмалок хонтахта атрофида ўтириб овқатланишди. Кейин хонтахтани кўтариб, четга олишди. Кейин... жой солинди. Кейин Руфат белбогини ечди. Силвина эса унга қарамай, бошини эгганича тураверди. Руфат уни бағрига босди...

Унинг уйида керосин чирок милтиллаб ёнар, менинг калбим эса шамчирок каби сўнаётганга ўхшарди. Назаримда юрагим уришдан тўхтаган эди. Нафас хам олмасдим. Аслида юрагим одатдагидан каттик тепар, вужудим газабдан титрарди. Менинг томга чиқишларимни бувим сезиб қолиб, бувамга айтиб бердилар.

-Ишинг бўлмасин, карайверсин,-дедилар бувам.-Кахрини кайраса, минбаъд никох кечаси келиннинг бурнини конатмайдиган бўлади.

Бувамнинг ҳақ ёки ноҳақ эканликларини таҳлил қилиб ўтирмайман. Аммо унинг қахр-газаб ҳақидаги гапи чин эди. Агар одамнинг дарди ошиб-тошиб кетса, қахр-газабгина уни бу азобдан кутқаради. Ичига сомон тўлгазилган полиз кўрикчисини кўрганмисиз? Ташидан одамга ўхшайди. Бирок ичида сомондан бўлак ҳеч вако йўқ. Юрак ҳам, суяк ҳам йўқ унда. Яхшилаб тойланган сомонгина унинг қаддини тик тутиб туради. Менда эса юрак бор. Ичим сомонга эмас, газабга тўлган. Мана шу газаб қаддимни кўтариб турибди. Кахримнинг бари Руфатга қаратилган. Руфат бир зум ҳам ҳаёлимдан кўтарилмайди. Далада ҳам, яйловда ҳам уни ўйлайман. Эрталаб ҳам, кечкурун ҳам уни ўлдириш йўлини излайман. Болта билан чопиб ташласаммикин ёки қорнига пичок тикиб, бураб-бураб олсаммикин? Шундай қилганим дуруст. Дарров ўлмайди. Тозза азоб чекади. Ичак-чавогини оёғим билан эзгиласам-ку, росса хумордан чиқаман. Йўқ, буниси бўлмайди. Етарли азоб чекмайди. Бўғиб ўлдирганим маъқул. Озгина бўғиб, сўнг бўшатсам, кейин яна бўғсам... Йўқ, буни эплаш қийин. Томоғига бир чанг солгач, қўйиб юбормасам керак. Қийналмай дарров ўлади-колади... Шу зайлда уни минг марта ўлдириб, терисини шилиб, минг марта тирилтирдим. Бошим говлаб кетди. Қўлларим титраб, тишларим гижирлайдиган бўлиб қолди. Полиз кўрикчисини сомони билан ёниб кетди – алаҳлайдиган бўлиб қолдим.

Бувам бу аҳволимни кўриб, саросимага тушдилар. Тўғрисини айтсам, бувамнинг ҳавотирлари менинг тобим айниганидан эмас, балки Дурвишевлар авлодининг, зурриётнинг тақдири қил устида илиниб қолганидан эди. Бир оз ўзимга келганимдан сўнг, кўлимдан етаклаб Триградга – бакалок Ойша холаникига олиб бордилар. У менга турли гиёҳлардан тайёрланган дорилардан ичирди, баданимга қандайдир бадбўй мойларни суртди. Бир ҳафтадан кейин алаҳсирамайдиган бўлдим. Лекин бувам мени қишлоққа қайтаришга шошилмади. Ойша холага:”нима қилсанг қиласан, лекин болам эр йигит бўлиши шарт”, деб яна ташлаб кетди.

Бошимга яна бир бало ёғилди: аччиқ овқату қўланса дорилар азобида қолдим. Ойша холанинг муолажасими ё ёшимнинг улгайишими сабаб бўлиб, бир неча ойдан сўнг ўзимни бошқача сеза бошладим. Ана шундан кейингина бувам етиб келдилар.

-Энди уйлантирсам бўлади. Руфатнинг қонини қўмсайвериб, тинкам қуриди,-дедилар. -Мени истасангиз уйлантиринг, истасангиз тириклайин қўмиб ташланг, аммо Руфатга тега кўрманг. У билан ўзим ҳисоб-китоб қиламан,-деди бувамга.

Қўп тортишувлардан сўнг, бувам таслим бўлдилар. Руфатга қўл қўтармайман, деб онт ичдилар. Мен Триграднинг ўзидаёқ уйландим. Бу сафар никох кечаси бизбизак ўйнамадик. Ҳаммаси рисоладагидек бўлди. Ой-қунлар ўтиб, бола ҳам тугилди.

Бувамнинг хурсанд бўлганларини, қувона-қувона қулганларини дадамнинг вафотларидан бери кўрмаган эдим. Эвараларини қўлларига олиб ростманасига яйраб қулдилар... Кейин... орадан уч кун ўтгач, бехосдан қайтиш қилиб бердилар. Туппа-тузук юрган эдилар, қелиб ўринларига ёнбошладилар, жилмайдилар, қовоклари учди. Кейин менга тикилиб қарадилар:

-Худога шуқур, Дурвишевларнинг зурриёти қуримайдиган бўлди. Даданга бу хайрли хабарни етказай энди. Руфатнинг жонини эса сенинг қўлингга топшириб кетаман... Шундай дедилару осонгина жон бердилар.

Ана, мулла Рамадон, елкангизга етарлича юк тушди. Бир қўлда душманингиз, бир қўлда болангиз ва хотинингиз! Эплай олармикинсиз?

Ичига сомон тойланган бўлса ҳам, полиз коровули тирговичсиз тик туролмайдиган бўлиб колди. Бошим рўзгор ташвишидан чикмайди. Эчкиларни ўтлоқка хайдаш керак, даланинг ишлари ҳам менинг зиммамда... Жигарим билан юрагим эса кассоб Руфатнинг кўлларида – истаган кўйига солади.

Аввал боламнинг сал каттарок бўлишини кутишга қарор қилдим. Бола кўкракдан ажралиб овқатга ўрганса, Руфатнинг қорнини ёраман... Кейин боламнинг тетапоя бўлишини кутдим. Бу пайтда Силвина ҳам кўлида бола кўтариб ховлига чиқадиган бўлди. Узок йўл юриб чарчагандай ховлида секин юради. Юзини рўмол билан тўсган. Бирок, бизнинг ховли томонга қараб-қараб кўяди. Мен девордаги туйнукдан, Руфат эса деразасидан тикилади. Хотиним мени бетиним кузатади. Бахтимга у раққчи эмас. Нима учун девор яқинидан кетмай қолганимни билса ҳам индамайди. Йиглаб-йиглаб ўзини овутади.

Қунлар шу зайлда ўта бошлади. Даладан ҳам, яйловдан ҳам оқшом тушмай қайтаман. Бирров бўлса ҳам девордаги тешиқдан мўралайман. Силвинани кўрсам кўрдим, бўлмаса тун бўйи Руфатнинг терисини шиламан, бўгаман, захарлайман. Хуллас, ўлдиришнинг неча хил тури бўлса, барчасини бажараман. Шунда ҳам қўнглим таскин топмайди. Руфатни ўлдиришга қатъий қарор қиламан. Кўлимга пичок ҳам оламан. Аммо бу ишим учун қамқонага тушишим аниқлигини, ундаги девор тешиқидан мўралаб Силвинани кўриш мумкин эмаслигини ўйлайман-да, фикримдан қайтаман.

Қунни қун, ойни ой, йилни йил қувиб ўтаверди. Болалар тугилаверди. Дурвишевларнинг авлоди томир ёйиб кўпайди – бувам орзу қилганларидан ҳам зиёдарок бўлди. Бувамнинг зурриёт бобидаги ташвишларига энди ҳеч қандай ўрин қолмади. Руфатнинг ховлисини ажратиб турган тахта девор қириди. Лекин алам эскирмади, қайралган тишлар қиримай қолаверди. Амалга ошмаган орзулар сўнмади.

Руфатнинг қассоблик дўқонини ёпиб кўйишди. Дард устига қипқон бўлиб, ёшлиқдаги таралла-бедодлари, арокўрликлари мева тугди: хасталиқ унга азоб бера бошлади. У нодон шунда ҳам ақлини йигмай, ақсинча, понани пона билан қиқарадилар, деб қамқонга ружу кўйди-ю, оқибатда кўрпа тўшаққа миқланди. Қизи бошқа қишлоқлик йигитга турмушга қипқач, Силвина ногирон Руфат билан ёлғиз қолди. Бир қуни қаттиқ қамқон туриб, ўртадаги қириган тахта девор қулади. Қўп ўйлаб ўтирмай Руфатниқига қудди ўз қуимга қиргандай қириб қордим. Илқ марта учқовимиз бир ерга тўпландиқ. Қирқ йил бадалида қўзларимиз энди тўқнашди.

Мен ҳам Қудонинг бир қуноққор бандасиман-да, ошнам, шу десанғиз шайтоннинг васвасасига берилиб, Руфатнинг қўз оқдида Силвинани бағримга босмоқчи, унинг эса аламдан азоб қеқишини томоша қилишни ўйладим. Томдаги мўрини паналаб ётган қеқаларим ёдимга тушди. Бирок: “У хайволик қилган бўлса, сен одамсан-қу!”- деб васваса қилаётган шайтонни қувдим.

Энди муносабатларинг қандай, дейсизми? Оббо ошнамеи, муносабатимиз ўша-ўша. Руфат хамиша совуқдан қакшагани қакшаган. Ўтин қелтирай деса, эшаги йўқ. Силвина қийналмасин, деб ўтинларни мен қелтириб, печларини ҳам ўзим ёқиб бераман. Хар қуни бир эшак ўтин қелтираман. Барибир етмайди. Ўрмонқилар жарима солақиз, деб гавго қўтаришяпти. Шунинг учун қеқаси дарёни қеқиб ўтяпман. Мени қирқ йил бадалида дам қўғ устида, дам муз устида ялангоёқ сақлаган бандани иситиш учун жонимни жабборга бераман. Қилмай десақ бўлмайди. Силвинага раққим қелади. Баъзан овқат ейишига ҳам ўзим балогардонман. Баъзан, айбга буюрсанғиз ҳам айтай, тағларини тозалашга ҳам тўғри қелади. Силвина нозик аёл, бунақа ишларга қийналади. Шунинг учун қамина

Руфатнинг атрофида парвона. Хамкишлоклар: “Кўшни деган киройи Рамадондай бўлса”, деб хамду сано ўкишади. Бирок ҳеч ким ичимдагини билмайди. Ичимда гўё кўргошин кайнайди. Ўладиган бўлса, тезрок омонатини топшира колса-ю, Силвинага уйлансам, эр-хотин бўлиб бир тўшакда ётсам, дейман. Хотиним ҳам, болаларим, невараларим ҳам кўзимга кўринишмайди. Нима бўлса бўлар, дейман. Аммо Руфат без бўлиб ётиб олган – худди мени масхаралаётганга ўхшайди. Ё ўлмайди, ё тузалмайди. Вакт эса ўтяпти. Тиззаларимда мадор йўк, оёқларим титраяпти. Бу ахвол давом этаверса, назаримда Силвина билан эр-хотиндай ётсак ҳам, ака-сингил бўлиб турсак керак. Руфат ҳам кийналяпти, биз ҳам. Бечора икки йилдан бери дўзахнинг эшигини такиллаб ётибди. Очила колса бўлмасмикин бу эшик! Бўғиб ўлдира колай, десам, кўлим бормайди. Бир-икки кун совукка кўйсам-ку, тайёр бўлади-я. Лекин Силвинанинг умидвор кўзларига кўзим тушса, эшакни етаклаб ўрмонга жўнаганимни ўзим ҳам сезмай коламан. Нима килишни билмай, бошим котган. Агар фикрингиз ожизлик килмаса, менга бирор жўяли маслахат беринг. Бўлмаса, анави ўтинларни эшагимга ортишиб юборинг. Тезрок бора колай, шўрлик жон уйида совукдан тишлари такиллаб ётгандир.

Тохир Малик таржимаси